



Studieplan

Vilken fågel?

Lär dig känna igen alla Sveriges arter

Magnus Ullman, 2:a något omarbetade upplagan 2020. APUS Förlag
(1:a upplagan från 2011 (Norstedts) går också bra att använda)

Målsättning

Att lära sig grunderna för hur en trygg och korrekt artbestämning görs. Här läggs främst vikt vid hur en vanlig fälthandbok kan användas och vilka frågor man ställer sig snarare än att lära sig alla arter utantill.

Handledare

Handledaren bör vara en erfaren ornitolog med goda eller hyggliga kunskaper i hur man skiljer de svenska fåglarna till art, kön och ålder, och inte minst hur man skiljer olika grupper från varandra.

Deltagarnas förkunskaper

Inga speciella förkunskaper krävs, men en viss erfarenhet av att försöka skilja olika fåglar från varandra är en fördel. Ett intresse för fältbestämning är viktigare!

Antal sammankomster

Cirkeln kan genomföras som 6 sammankomster (alla inomhus), men torde ge betydligt mer om man kombinerar exempelvis 6 sammankomster inomhus med 4 exkursioner för att tillämpa de nyvunna insikterna och för att träna på fältbestämningens ädla konst.

Allmän uppläggning

Cirkeln följer avsnitten i boken *Vilken fågel?* men bör läsas parallellt med en vanlig fälthandbok, förslagsvis *Fågelguiden* (Svensson, Mullarney & Zetterström, 2:a uppl. 2009). Trots att *Fågelguiden* är väl omfattande – men en lång rad arter från Medelhavet eller Mellanöstern – är det den avgjort bästa och mest pedagogiska fälthandboken. Men om någon föredrar att använda en annan fälthandbok går det givetvis bra förutsatt att den är av god kvalitet.

I många fall fokuserar texten i *Vilken fågel?* på vilka karaktärer man ska lägga på minnet att studera (t.ex. "längd och färg hos näbb och ben" hos vissa vadare) utan att i detalj reda ut förhållandena. I sådana sammanhang kommer *Fågelguiden* eller någon annan fälthandbok väl till pass.

Under varje sammankomst finns ett närmast oändligt antal frågor att fördjupa sig i, och i vissa fall kan det finnas anledning att komma överens om vissa grupper eller frågeställningar behandlas mer översiktligt. Men låt inte det gå ut över arter/grupper som någon eller några av deltagarna är speciellt intresserade av. Somliga grupper kanske deltagarna redan kan bra, och de kan helt lämnas därhän.

Vissa av träffarna är särskilt omfattande (exempelvis sammankomst 3 med bland annat rovfåglar, sammankomst 4 med vadare och sammankomst 5 med sångare). Om allt ska tas grundligt bör kanske dessa sammankomster dubbleras.

Men det är också fullt rimligt att välja ut någon grupp och fördjupa sig i den under en hel cirkel, t.ex. a) ändor och andra sjöfåglar, b) vadare, c) rovfåglar eller d) sångare och andra små tättingar.

Beroende på deltagarnas förkunskaper och målinriktning kan det finnas anledning att fundera på vilken nivå cirkeln ska lägga huvudvikt vid. För att spetsa till det: ska cirkeln fokusera på hur man skiljer lommar från doppingar eller på hur man åldersbestämmer flygande lommar?

Om man väljer att kombinera cirkeln med ett antal exkursioner kan det vara klokt om cirkelledaren utifrån de tidigare innesammankomsterna förbereder några diskussionsfrågor som



anknyter till årstiden, miljöerna och det fågelliv man upplever i fält. Cirkelledaren bör också hålla koll på hela cirkeln, så att man kan skärskåda de intressanta fåglar man ser i fält även om man ännu inte hunnit till den gruppen i själva boken.

Generella frågeställningar

För varje grupp som behandlas kan det finnas anledning att ställa dessa frågor:

- ✓ Viktiga generella karaktärer för gruppen jämfört med andra som kan utgöra förväxlingsrisk?
- ✓ Vilka av arterna är så sällsynta att vi kan lämna dem därhän?
- ✓ Vilka av arterna är så lätta att känna igen att vi kan lämna dem därhän?
- ✓ Vilka av arterna är oftast inblandade i samband med felbestämningar?
- ✓ Finns någon speciell frågeställning man alltid bör ha i åtanke, t.ex. "Vingband/inte vingband?" hos vadare?

Fåglars sång och andra läten

Fåglarnas läten är i många fall avgörande för att skilja dem åt (rör- och kärrsångare är ett utmärkt exempel). Även om inte fåglarnas läten bör förbigås helt med tystnad (!) under cirkeln kan det nog vara klokt att behandla den aspekten styvmoderligt för att inte cirkeln ska sprängas av alla detaljer.

Fåglars sång och andra läten förtjänar en egen cirkel!

Sammankomst 1

Deltagarna presenterar sig och sitt fågel-/naturintresse för varandra och bekantar sig lite med boken *Vilken fågel?* Diskutera också vilken eller vilka fälthandböcker deltagarna kommer att använda sig av – det finns inget hinder att olika böcker kommer till användning.

- Vilka förväntningar finns på cirkeln?
- Hur ser ambitionsnivån ut? Finns några fågelgrupper man på förhand kan stryka eller behandla endast summariskt?
- Kan det vara lämpligt att någon inför varje sammankomst ger en kort sammanfattning av några viktiga frågeställningar kring någon eller några av de arter/grupper sammankomsten behandlar?
- Ta en titt på avsnittet **Fallgropar** (sidorna 184–185 och 191). Även om eventuella fallgropar uppmärksammas kontinuerligt i texten är det bra att ha dessa generella påpekanden klart för sig när man arbetar sig igenom boken. Det kan finnas anledning att återkomma till dessa sidor. (Detta avsnitt saknas i 1:a uppl. från 2011.)
- Titta igenom **Ordförklaringar** (sidorna 186–187) och ta upp några viktiga termer som ofta kommer att dyka upp. Tänk också på att under cirkelns gång ha detta lilla avsnitt i åtanke, så att relevanta termer diskuteras i de sammanhang de är aktuella.
- Ta gärna en tjuvtitt på första avsnittet (**Inledning**). Varför är det en fördel att vara bekant med de olika fjädergrupperna, hur de ter sig hos olika typer av fåglar och hur utseendet förändras beroende på om en fågel står eller flyger?

Sammankomst 2

Inledning; Svanar; Gäss; Simänder och gravand; Dykänder och skrakar; Hönsfåglar (9–39)

1. Ett av de vanligaste färgfelen är *gradvis grånande* – hur vanligt är det över huvud taget med färgfel? Utgör de en reell fara för felbestämningar?
2. Varför är det en fördel att vara bekant med de olika fjädergrupperna, hur de ter sig hos olika typer av fåglar och hur utseendet förändras beroende på om en fågel står eller flyger?



3. Ge exempel på fjädergrupper som är extra viktiga att hålla koll på hos olika svårbestämda grupper. Skillnad hos stående eller flygande fågel? *Återvänd gärna till detta avsnitt under cirkelns gång.*
4. **Svanar.** Viktigaste karaktär för att skilja svanarna åt? Generella åldersskillnader? Vilken/vilka svanar har i flykten vingbrus?
5. **Gäss.** Generella skillnader mellan *Anser*- och *Branta*-gäss? Viktigaste karaktärer för att skilja *Anser*-gässen åt; på marken, i flykten? Hur skiljer man sträckande prutgäss och vitkindade gäss över havet från dykänder? Vilka gäss kan förekomma i blandflockar?
6. **Simänder och gravand.** Vad utmärker honor hos simänder, och hur skiljs de åt? Vad är eklipsdräkt, när förekommer den och hur skiljer man arterna då? Händer det att simänder dyker? Vilka arter kan förekomma i blandflockar? Hur skiljs hanne och hona hos gravand?
7. **Dykänder och skrakar.** Hur ser könsskillnaderna generellt ut hos dykänder jämfört med könsskillnaderna hos simänder? Vilka arter har tydliga vingband i flykten; skillnad hanne/hona? Vilka arter ses nästan aldrig i insjöar? Hur skiljer sig skrakarna generellt från dykänderna? Honor av stor- och småskrake är en utmaning – hur skiljs de? Föreligger risk för förväxling mellan gravand och storskrake? Vilka arter kan förekomma i blandflockar? Blandflockar sim-/dykänder?
8. **Hönsfåglar.** Få arter inom gruppen – hur skiljer de sig geografiskt, biotopmässigt? Hönor av orre och tjäder felbestäms regelbundet; viktigaste skillnader? Hur undviker man att ta ung fasan för raphöna eller vaktel? Viktigaste skillnader dal-/fjällripa – utseende, biotop?

Sammankomst 3

Lommar; Doppingar; Havsfåglar; Skarvar; Hägrar; Storkar; Vråkar; Hökar; Kärrhökar; Glador och fiskgjuse; Örnar; Falkar; Sumphöns; Trana (40–70)

1. **Lommar.** Lommar observeras under vitt skilda omständigheter – vilka? Viktigaste dräktskillnader hos sträckande fåglar: ad. i sommardräkt/vinterdräkt respektive ungfåglar? Är strupfältets färg alltid pålitlig? Går arterna att skilja åt när avståndet är för stort för att man ska kunna bedöma dräktkaraktärer?
2. **Doppingar.** Under häckningstiden ofta lätta att skilja åt; svårast är svarthalsad dopping och svarthakedopping – hur skiljs de på håll? Särskilt under höststräcket är gråhake-/skäggdopping respektive gråhake-/svarthakedopping en utmaning – viktigaste kännetecknen hos flygande fåglar? Vilken av doppingarna ser man ytterst sällan sträcka? Vilken ser man aldrig sträcka?
3. **Havsfåglar.** Hur undviker man att förväxla gråtrut över havet med stormfågel? Vad finns för likheter mellan stormfågel och labbar? Finns det risk att förväxla havssulor (unga, adulta) med något annat?
4. **Skarvar.** Hur skiljer man flygande unga storskarvar med ljus buk från lommar? Hur skiljer man avlägsna flockar på håll från gåsflockar? Var i Sverige behöver man ta hänsyn till toppskarv?
5. **Hägrar.** Gråhäger kan möjligen förväxlas med trana och vit stork. Hur hanterar man det?
6. **Storkar.** När föreligger risk för felbestämning av vit respektive svart stork?
7. **Vråkar.** Här finns några av de verkliga utmaningarna i den svenska fågelfaunan, och det gäller att hålla koll på den stora dräktvariationen; hur skiljer sig dräktvariationen generellt mellan de tre arterna? Nämn en mycket viktig karaktär som man nästan alltid hittar hos ormråk! Orm- och fjällvråk förväxlas ofta – vilka är de vanligaste fallgroparna? Viktiga kännetecknen för bivråk vad gäller dräkt respektive siluett. Vilken period ses bivråk i Sverige?
8. **Hökar.** De båda arterna felbestäms ofta; hos vilka ålders-/könsgrupper finns avgörande dräktskillnader? Hur skiljer man övriga? Risk för förväxling sparvhök/tornfalk? Hur hanterar man det?
9. **Kärrhökar.** Vad utmärker kärrhökarna? Generell skillnad mellan hökar och kärrhökar? Vilka kärrhökar förväxlas oftast med varandra – hur undviker man det? Vilken kärrhök förväxlas oftast med annan rovfågel – hur undviker man det? Är hannar hos brun respektive blå kärrhök alltid lätta att skilja åt (se även sidan 185)?



10. **Glador och fiskgjuse.** Finns risk att förväxla gladorna med någon annan rovfågel? Avgörande skillnader mellan de båda gladorna (i de fall osäkerhet råder)? Innebär fiskgjuse något bestämningsproblem?
11. **Örnar.** Viktigaste skillnader för att skilja havs- från kungsörn? Minst lika ofta som dessa båda blandas ihop blandas någon av arterna ihop med någon mindre rovfågel, ofta ormvråk; hur undvika det?
12. **Falkar.** Vad gör tornfalken mer lättbestämd än de övriga (och hur skiljs den från sparvhök)? Sten-, lärk- och pilgrimsfalk förväxlas ofta; vad är viktigt att tänka på för respektive art? Viktiga skillnader mellan pilgrim- och jaktfalk (förutom att jaktfalk är sällsynt)?
13. **Sumphöns.** Innebär sot- och rörhöna några bestämningsproblem? Ungfåglar? Hur ofta ser man vattenrall, småfläckig sumphöna respektive kornknarr – och i vilken miljö? Risk för förväxling mellan vattenrall och någon annan fågel?
14. **Trana.** Trana kan möjligen förväxlas med gråhäger och vit stork; i vilka situationer? Hur hanterar man det?

Sammankomst 4

Strandpipare; Pipare och tofsvipa; Beckasiner och morkulla; Spovar; Storsnäppor; Småvadare; Övriga vadare; Labbar; Måsfåglar; Tärnor; Alkor; Duvor; Gök och nattskärna (71–106)

1. **Strandpipare.** Gemensamma drag för strandpiparna i förhållande till andra vadare? Vilken av arterna kan uppträda i flockar om uppåt 10 ex. eller mer? Hur skiljs större och mindre i flykten (i alla dräkter)? Viktigaste skillnader hos stående fåglar. Vilken fallgrop finns när det gäller svartbent strandpipare?
2. **Pipare och tofsvipa.** Hur skiljer sig piparna generellt från strandpiparna? Vilken av piparna är talrikast? Till vilken grupp hör fjällpipare? Hur skiljs ljun- och kustpipare i ungfågels- respektive vinterdräkt? Vilken karaktär säkerställer kustpipare i alla dräkter? Är det vanligt att pipare av olika arter uppträder tillsammans? Innebär tofsvipa någon större utmaning att identifiera?
3. **Beckasiner och morkulla.** Viktigaste skillnader (stående, flygande) mellan enkelbeckasin och de övriga? Är det OK att bestämma en dåligt observerad beckasin till enkel bara för att den är vanligast? I vilken situation brukar morkulla observeras? I vilken utsträckning förekommer dessa fyra arter på vadarstränder?
4. **Spovar.** Två viktiga grupper – vilka? Myr- och rödspov är lätta att skilja i flykten – men hur skiljs de stående? Hur pålitlig är näbblängd och -form för att skilja arterna åt? Vilken av arterna förekommer regelbundet på vadarstränder? Viktigaste kännetecknen för att separera små- och storspov? Är en liten spov bland storspovar automatiskt en småspov? I vilket sammanhang kan näbblängd utgöra en fallgrop?
5. **Storsnäppor.** En grupp arter som ofta felbestäms; vilka utgör störst risk för förväxling inom gruppen? Svartsnäppa i häckningsdräkt är ganska okomplicerad; hur skiljs andra dräkter från rödbena – stående, flygande? Viktigaste skillnader mellan grönbena och skogssnäppa – stående, flygande? Viktigaste skillnader mellan grönbena och gluttsnäppa – stående, flygande? Hur skiljs drillsnäppa från de större arterna grönbena och skogssnäppa och från den mindre arten mosnäppa? Vilka av arterna förekommer på vadarstränder – ofta, nästan aldrig?
6. **Småvadare.** Hos vilka arter är skillnaden stor mellan häckningsdräkt och övriga dräkter? Vilken art är vanligast och kan oftast utgöra referens? Vilka av arterna visar vingband i flykten? De flesta har svarta ben – vilka har inte det? Nedåtböjd näbb gör att både spovsnäppa (ung/vinter) och myrsnäppa förväxlas med kärnsnäppa – viktiga skillnader? Hur skiljs spovsnäppa och kustsnäppa – i häckningsdräkt, i övriga dräkter? Hur skiljs små- och mosnäppa? Med vilken art förväxlas oftast myrsnäppa? Med vilken art förväxlas skärsnäppa? Sandlöpare ofta lättare än flera av de andra men förväxlas ändå med både kärnsnäppa och småsnäppa – vad är viktigt att tänka på?



7. **Övriga vadare.** Flera av arterna i denna heterogena grupp innebär sällan problem, i simsnäppans fall till stor del beroende på att den snarare simmar än går på stranden likt andra arter. Även roskarl är tämligen lättbestämd, inte minst i flykten; varför? Hanne av brushane i häckningsdräkt oftast lättbestämd, men för fåglar i andra dräkter (se sidan 11) lurar ett antal fallgropar, oftast kanske i form av grönbena – viktiga skillnader, stående, flygande?
8. **Labbar.** En notoriskt svår grupp! Längs våra kuster är tre eller fyra av arterna fullt möjliga vissa årstider (men det gäller att hålla reda på vilken som är vanligast) – vilka årstider? Kustlabb kan utan vidare förväxlas med både bredstjärtad labb och fjälllabb – nämn några rimligt pålitliga skillnader. Händer det att storlabb förväxlas med någon av de andra? Vilka av arterna uppträder i ljus respektive mörk morf? Vilka andra fåglar förväxlas labbar regelbundet med? Vad skiljer flyktsättet hos labbar jämfört med trutar?
9. **Måsfåglar.** Hur skiljer sig häckningsdräkt från vinterdräkt hos de olika arterna? Hur skiljs adulta havs- och silltrutar åt – längs Ostkusten respektive Västkusten? Trots storleksskillnad kan gråtrut och fiskmås vara knepiga; vilka skillnader i teckning är viktiga? Innebär adult skratmås/dvärgmås i häckningsdräkt något problem? I vilken situation innebär ung dvärgmås/ung tretåig mås bestämningsproblem? Hur skiljs de? Trutar i ungfågelsdräkter (se sidan 12) ställer alltid stora krav på observatören – vilka viktiga skillnader kan man hålla sig till? Hur brukar missfärgade unga gråtrutar avslöja att de inte är vittrutar?
10. **Tärnor.** Generella skillnader gentemot måsar? Fisk- och silvertärna är vanliga men svårbestämda – hur skiljs de i adult dräkt respektive ungfågelsdräkt? Viktiga karaktärer hos småtärna respektive kentsk tärna gentemot fisk/silver? Har adult fisk/silver alltid långa stjärtspröt? Viktigaste förväxlingsrisk för skrântärna? Ung svarttärna (med vit buk) kan misstas för fisk/silver – hur undviker man det?
11. **Alkor.** Sträckande sillgrissla/tordmule ute över havet en utmaning, vad bör man ge akt på? Tobisgrissla lättare – varför? Hur skiljs sillgrissla/tordmule på närmare håll, t.ex. på häckplats? Föreligger risk för förväxling mellan tordmule och den avsevärt mindre alkekungen? Hur undviker man i så fall det? I vilken dräkt uppträder de flesta lunnefåglarna i Sverige?
12. **Duvor.** Ringduva överlägset vanligast – vad gör den i allmänhet ganska lättbestämd? Hur skiljs en skogsduva ut i en sträckande ringduveflock? Tamduva och skogsduva blandas ofta ihop – viktigaste skillnader flygande, sittande? Vad utmärker turkduvan jämfört med de andra?
13. **Gök och nattskärna.** Flygande gök (vanligare än många tror!) kan vara förvillande – skillnader gentemot tornfalk, sparvhök och andra förväxlingsrisker? Nattskärnan är sällan svår att känna igen – utom möjligen som insträckande från havet; viktiga kännetecken?

Sammankomst 5

Ugglor; Seglare; Praktfåglar; Hackspettar; Lärkor; Svalor; Piplärkor; Ärlor; Sidensvans, strömstare, gärdsmyg och järnsparv; Småtrastar; Trastar; Sångare (107–148)

1. **Ugglor.** Sittande kattuggla/slaguggla – skillnader? Hur skiljs kattugglans flyktsiluett från jord- och hornuggla i mörkret? Hur skiljs sittande slaguggla/lappuggla? Flygande? I vilka situationer är berguven problematisk att korrekt identifiera – gör t.ex. tofsarna att den lätt förväxlas med hornuggla? Den största utmaningen bland ugglor är kanske flygande hornuggla/jorduggla – viktiga kännetecken? Innebär sparvuggla och hökuggla några större bestämningsproblem? Vad förväxlas oftast med fjälluggla – någon annan uggla eller vit påse/vit sten/vit ormvråk?
2. **Seglare.** Hur undvika förväxling med svalorna?
3. **Praktfåglar.** Sedd i bra ljus är kungsfiskaren lätt att identifiera. Men i vilka situationer kan någon annan fågel misstas för kungsfiskare?
4. **Hackspettar.** Mest förvirrande bland hackspettarna är göktytan som ibland förbises som... vad? Hur separera större och mindre hackspett? När är det risk för förväxling mellan gråspett och



- gröngöling? Var i Sverige är risken akut? Vilka drag är unika för tretåig hackspett (förutom antalet tår)? Mellanspetten är utdöd i Sverige sedan länge – men spökar ändå ibland; varför?
5. **Lärkor.** Viktigaste skillnader mellan sång- och trädlärka, flygande, sittande? Hur skilja förbiflygande berglärka från sånglärka? Hur skilja en sånglärka med tofs från tofslärkan? Varför blandas sånglärkan så ofta samman med piplärkorna? Hur undviker man det?
 6. **Svalor.** Svalorna är inte svåra att skilja åt, det gäller bara att hålla reda på vilken som är vilken. Viktigaste kännetecken för ladu-, hus- respektive backsvala? Hur undviker man att felbestämma unga ladusvalor utan stjärtspröt på hösten? Generella skillnader gentemot tornseglare?
 7. **Piplärkor.** Ängs- och trädpiplärka notoriskt svåra att skilja (bl.a. eftersom båda är vanliga) – vilka karaktärer är viktiga? Hur skiljs den sällsynta rödstrupiga piplärkan i ungfågelsdräkt från ängspiplärka? Ängs- och skärpiplärka kan vara svår att skilja, speciellt om fågeln är blekt och sliten – viktiga kännetecken? Vad utmärker fältpiplärkan? Särskilt ängs- och trädpiplärka förväxlas ofta med sånglärka. Hur undvika det?
 8. **Ärlor.** Sädesärla som regel lätt att identifiera – men ungfåglar på hösten blir ibland felbestämda – varför? Värdefulla skillnader mellan gul- och försärla, stående, flygande? Förekommer det att gulärla har gråaktig rygg? Vilken miljö föredrar försärla – vår/sommar respektive höst/vinter?
 9. **Sidensvans, strömstare, gärdsmyg och järnsparv.** Heterogen grupp utan särskilt mycket gemensamt. Sidensvans främst problematisk flygande (i flock eller ensam) med en siluett och ett rörelsemönster som är märkligt påminnande om stare. Hur skiljs arterna? Strömstarens biotopval gör att den sällan felbestäms. Men finns undantag? Viktigaste kännetecken för gärdsmyg – finns någon reell förväxlingsrisk? T.ex. på grund av ögonbrynsstrecket? Järnsparv upplevs ofta som en anonym fågel och förväxlas både med gråsparv och med piplärkor; viktiga kännetecken?
 10. **Småtrastar.** En rätt heterogen grupp där könen är lika hos vissa arter och markant olika hos andra. Trots tydliga skillnader i beteende och i byggnad (vilka?) förväxlas stenskvätta då och då med törnskata (hannen) och vissa flugsnappare (honan). Vilken unik teckning har stenskvättan? Finns andra små fåglar med lika tydligt ögonbrynsstreck som buskskvättan kan förväxlas med? Rödhake blandas ibland ihop med såväl mindre flugsnappare som rödstjärt – hur undviker man det? Gemensamma karaktärer hos alla blåhakar oavsett hur blått bröstet är? Vilken vana är närmast unik för rödstjärtarna? Honor kan vara svåra att skilja – mest avgörande kännetecken? Är hanne av rödstjärt respektive svarthakad buskskvätta en realistisk förväxlingsrisk? Utmärkande drag hos den anonyma näktergalen?
 11. **Trastar.** Homogen grupp med rätt tydliga skillnader hanne/hona hos två av arterna. Missfärgad koltrast kan påminna om ringtrast – men det är vanligare att stare och koltrast förväxlas; viktiga skillnader? Avgörande karaktärer hos rödvingetrast? Vilken likhet finns mellan björktrast och dubbeltrast som ökar risken för förväxling i flykten? Störst problem innebär tal- och dubbeltrast som ofta förväxlas. Finns fler skillnader än formen på bröstfläckarna?
 12. **Sångare.** En stor grupp som oftast artbestäms på sången – men här har vi ambitionen att kunna identifiera även tysta fåglar. Vad utmärker släktet *Acrocephalus*? I släktet är sävsångare lättast – avgörande kännetecken? Vad utmärker en trastsångare? Rör- och kärrensångare är så svåra att skilja att man många gånger bör lämna dem obestämda – men vilka skillnader finns trots allt? Vad utmärker släktet *Locustella* och vilka likheter finns med *Acrocephalus*? En regelbunden art i Sverige: gräshoppssångare – hur skiljs den från sävsångare respektive rör/kärr? Vad utmärker släktet *Sylvia* förutom skillnad hanne/hona hos vissa arter? De arter som oftast förväxlas är ärt- och törnsångare trots att det finns några helt avgörande skillnader – vilka? Trädgårdssångare så anonym att den både förväxlas med näktergal och med flugsnappare; vad finns det för viktiga kännetecken? Skillnader gentemot höksångare? Vad utmärker det homogena släktet *Phylloscopus*? De båda mycket vanliga arterna löv- och gransångare är en utmaning – vilka är de viktigaste skillnaderna? Varför kan benfärg vara förrädisk? Hur skiljer sig grönsångare från de båda övriga, och vilken av dem är grönsångaren mest lik? Släktet *Hippolais*, en art: härmsångare. Störst risk att förväxla härmsångare med någon *Acrocephalus* eller med någon *Phylloscopus*? Utmärkande drag?



Sammankomst 6

Kungsfåglar; Flugsnappare; Skäggmes och pungmes; Mesar; Nötväcka och trädkrypare; Sommargylling; Törnskator; Kråkfåglar; Stare; Sparvfinkar; Finkar; Fältsparvar (149–183)

1. **Kungsfåglar.** Hur skiljer sig kungsfåglar generellt från sångare av släktet *Phylloscopus* – utseende, vanor? Viktigaste skillnad mellan kungsfågel och brandkronad? Skillnad hanne–hona hos båda arterna? Alltid lätt?
2. **Flugsnappare.** Viktigaste kännetecken hos den anonyma grå flugsnapparen gentemot andra flugsnappare – dräkt, byggnad? Vilka andra arter kan det förväxlas med? Hur skiljs hannar av svartvit och halsbandsflugsnappare? Hur ser de ut på hösten? Finns något pålitligt sätt att skilja honorna åt? Hur skiljs hanne av mindre flugsnappare från rödhake? Finns annan förväxlingsrisk? Hur skiljs honan från de andra flugsnapparna? Viktig detalj i alla dräkter?
3. **Skäggmes och pungmes.** Föreligger risk att förväxla skäggmes med sävsparv? Med rörsångare? Hur undviks det i så fall? Föreligger risk att förväxla ung pungmes med skäggmes? Skillnader? Hanne av pungmes förväxlas ibland med både stenskvätta och törnskata. Vad finns det för likheter? Skillnader?
4. **Mesar.** Flera av mesarna är vanliga och välbekanta och ställer sällan till problem; viktigt kännetecken hos svartmes gentemot exempelvis talgoxe? Undantag är en- och talltita som är bland det svåraste i svensk fågelfauna. Viktigaste karaktärer hos en- respektive talltita? Hur pålitliga är skillnaderna i miljöval? Förekommer båda vid vinterfågelmätningar? Hur skiljer sig lappmes från talltita? Risk för förväxling med entita? Är det risk att man förväxlar stjärtmes med någon annan art?
5. **Nötväcka och trädkrypare.** Trots likartade vanor är risken liten för förväxling – generella skillnader? Kryper båda på stammen med huvudet neråt?
6. **Sommargylling.** Oftare hörd än sedd – och trots praktfull dräkt svår sedd i lövverket. Vilken fågel kan misstas för sommargylling?
7. **Törnskator.** Hannar av törnskata förväxlas ibland med stenskvätta och pungmes – finns några skillnader mellan arterna? Om ryggen är dold kan hanne av törnskata misstas för varfågel. Hur undvika det? Honor och ungfåglar av törnskata i allmänhet betydligt mindre slående än hannen. Vad är karakteristiskt för dem?
8. **Kråkfåglar.** De flesta kråkfåglarna är vanliga och välbekanta och det handlar ofta bara om att hålla reda på vem som är vem. Ung råka kan vara mycket svår att skilja från den sällsynta svarta kråkan och de förväxlas rätt ofta – vilken karaktär är avgörande? Risk för förväxling ung råka – korp? När på året förekommer råka i ungfågelsdräkt? Finns det risk att förväxla nötskråka–nötkråka–lavskråka? I vilken situation? Skillnader/likheter vad beträffar siluetten i flykten? Uppvisar någon av dem vit övergump i flykten? Hur skiljs nötkråka från stare i prickig vinterdräkt? Utmärkande kännetecken för kaja?
9. **Stare.** Förväxlas då och då med koltrast – avgörande skillnader? Uppträder koltrast i lika stora flockar som stare? Hur skiljs stare i prickig vinterdräkt från nötkråka? Är det svårt?
10. **Sparvfinkar.** Gråsparv och pilfink är egentligen inte svåra att skilja åt – det gäller bara att komma ihåg vad man ska titta efter. Nämligen vad? Skillnad hanne/hona hos gråsparv? Hos pilfink? Hur undviker man den fälla som järnsparv utgör? Kan hona bofink vara ett problem? Grönfink? Rosenfink?
11. **Finkar.** En stor grupp ganska likartade fåglar, bland annat vad gäller näbbens byggnad. Skillnad hanne–hona hos många av arterna och ofta är röda färger hos hannarna involverade. Några av arterna blandas regelbundet ihop. Skillnader för hanne respektive hona av bofink gentemot bergfink? Olika årstider? Går det att skilja i flykten? Stenknäcken är ofta lätt att känna igen – vad är exempelvis utmärkande i flykten? De gröngula arterna grönfink, grönsiska och gulhämpling ställer regelbundet till problem men tydliga skillnader finns i olika dräkter – nämn några!



Honfärgad rosenfink kan verka hopplöst anonym – viktiga kännetecken? Hanne av rosenfink respektive hämpling är en annan klassiker – vad ska man fokusera på? I vilka lägen kan steglits eller domherre förväxlas med andra arter? Viktiga kännetecken? Större och mindre korsnäbb varierar från lättbestämda till notoriskt svårbestämda – vad bör man då ge akt på? Varför är bändelkorsnäbb betydligt lättare att känna igen? Finns någon fallgrop i sammanhanget? Innebär tallbit förväxlingsrisk i förhållande till korsnäbbarna? Vinterhämpling förväxlas regelbundet under vinterhalvåret med hona/ungfågel av hämpling liksom med gråsiska, speciellt den brunaktiga rasen brunsiska. Viktiga skillnader? Vissa grå- och snösiskor (honor, ungfåglar) kan vara extremt lika – vad bör man fokusera på?

12. **Fältsparvar.** Finns gemensamma drag med finkarna? Generella skillnader jämfört med finkarna? Flera mer eller mindre ovanliga arter (exempelvis lappsparv, videsparv) kan förväxlas med den rätt vanliga sävsparven som det därför finns all anledning att bekanta sig närmare med. Viktiga kännetecken (se även sidan 14)? Hanne av gulspurv ofta okomplicerad, men vad utmärker honfärgade fåglar? Alltid tydligt gula? Förväxling med ortolansparv? Vad skiljer? Kornspurv påminner snarare om en sånglärka än någon annan fältspurv. Vad bör man tänka på när det gäller utseende respektive vanor? Varför är snösparv för det mesta relativt enkel att känna igen? Vad bör man se upp med?

Avslutningsvis

- Vad har cirkeln gett/vad har den inte gett? Har du lärt dig mer om fältbestämning generellt?
- Finns några fågelgrupper du känner att du kommit närmare, som du kanske tidigare undvikit men nu vågar dig på att försöka bestämma?
- Finns några grupper du helst låter andra identifiera?